

N:o 48.

Ank. till Riksd. Kansli den 1 Maj 1885, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående inlösen af skattefrälseräntor, kronotionde, som innehafves under enskild eganderätt, samt arbets- eller hofveriskyldighet till skattesåld kronoegendom. (I. A.)

Med åberopande af bilagdt utdrag af protokollet öfver finansärenden för den 20 Februari innevarande år, har Kongl. Maj:t i en till Riksdagen samma dag aflåten proposition (N:o 30) föreslagit Riksdagen att besluta:

1:o) att de räntor å skattefrälsehemman, hvilka genom köp, byte eller gäfvu kommit från kronan i enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ego och icke blifvit med jordeganderätten förenade, äfvensom ej mindre den kronotionde, hvilken åtföljer patronaträtt inom vissa församlingar eller under annan enskild eganderätt innehafves och utgår af jord, till hvilken tiondetagaren ej innehar eganderätt, än ock den rätt till arbete eller hofveri, som på grund af skattebref ännu utgöres till egare af skattesåld kronoegendom från hemman och lägenheter, hvilka ej till egendomen höra, må i mån som vederbörande egare derom framställa anbud, sedan behörig utredning om utskyldernas eller besvärens rätta natur och belopp egt rum, för statsverkets räkning inlösas, räntorna och kronotionden, sedan deras värde efter medeltalet af 1874—1883 årens markegångspris med tillagd forsellönsersättning af 8 öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för hafre, blifvit kapitaliseradt efter fyra för hundra, med det sålunda erhållna kapitalbelopp, samt arbets- eller hofveriskyldigheten med ett belopp, som efter en räntefot af fyra för hundra motsvarar kapitalvärdet å

nämnda skyldighets årliga värde, bestämdt i den ordning, som i 7:de punkten af Kongl. förordningen den 15 Juni 1883 angående reglering af arbets- eller hofveriskyldigheten till vissa kronans egendommar i Skåne är föreskrifven för beräkning af ersättning till arrendator af kronoegendom för afstående af arbets- eller hofveriskyldighet till densamma;

2:o) att, der arbets- eller hofveriskyldigheten icke är bestämd eller utgöres med sådan tjänstbarhet, hvarå värde i markegångstaxan ej är upptaget, den, som eger rätt till arbetet, skall, då han erbjuder staten detsamma till inlösen, förete en med de arbetsskyldige träffad öfverenskommelse om ifrågavarande skyldighets storlek, uttryckt i sådana dagsverken, som i markegångstaxan förekomma, hvarefter, och sedan berörda öfverenskommelse med hänsyn till kronans deraf beroende rätt blifvit granskad och godkänd, densamma skall tjena till beräkningsgrund för löseskillingsens bestämmande enligt föreskrifterna i nästföregående punkt;

3:o) att inlösta räntor och kronotionde skola, med iakttagande af de beräkningsgrunder, som gälde för utgörande af kronans räntor och tionde näst före utfärdandet af Kongl. kungörelsen den 11 Maj 1855 angående de i ordinarie räntan ingående persedlars omsättning och förenkling, omsättas enligt föreskrifterna i nämnda Kongl. kungörelse och Kongl. förordningen den 23 Juli 1869 samt till statsverket utgöras för tiden från räntornas och kronotiondens indragning, hvarvid för densamma gälla enahanda bestämmelser, som för annan till staten utgående grundskatt;

4:o) att inlöst arbets- eller hofveriskyldighet skall upphöra och afgäld enligt föreskrifterna i ofvannämnda Kongl. förordning den 15 Juni 1883 de arbetsskyldige hemmanen och lägenheterna äsättas samt jemte den för arbetsskyldigheten afkortade ränta till statsverket utgöras efter enahanda bestämmelser, som gälla för annan till statsverket ingående afgäld för upphörd arbets- eller hofveriskyldighet;

5:o) att skattefrälsehemman, hvars ränta blifvit inlöst till kronan, skall i jordeboken omföras till skatte;

6:o) att vederbörande, som vill begagna sig af den sålunda bestämda inlösen, skall, inom ett år efter förordningens utfärdande, derom hos Kammarkollegium göra anmälan, hvarefter collegium har att i hvarje fall pröfva befogenheten af det väckta anspråket och bestämma beloppet af den lösesumma, som enligt ofvan stadgade grunder bör utgå, samt Statskontoret sedermera på collegii framställning besörja utbetalning i vederbörlig ordning af den bestämda lösesumman; börande, der inlösen eger rum, räntan, tionden eller rättigheten till arbete af säljaren från-

trädas med nytt kalenderår, och köpeskillingen till honom utbetalas vid början af det år, från och med hvilket frånträdandet eger rum;

7:o) att de ytterligare bestämmelser, som för tillämpning af här ofvan stadgade grunder för inlösen af ifrågavarande utskylder och besvär kunna finnas erforderliga, må af Kongl. Maj:t meddelas;

och har Kongl. Maj:t slutligen föreslagit, att de belopp, som för utskyldernas och besvärens inlösande kunde ifrågakomma att af statsmedel gäldas, måtte förskjutas af tillgängliga medel, hvarefter förskotten borde hos Riksdagen till ersättande anmälas.

Stats-Utskottet, till hvars förberedande handläggning denna proposition blifvit öfverlemnad, får till en början erinra om, att 1884 års Riksdag i skrifvelse till Kongl. Maj:t den 11 Maj nämnda år i anledning af enskilde motionärens förslag i förevarande ämnen anført, jemväl oberoende af frågan om grundskatternas afskrifning, rättvisa och billighet påkallade, att ifrågavarande ränte- och tiondegifvare genom deras utskylders inlösen till staten och fixering i penningar bereddes samma förmåner, som redan kommit öfrige grundskattegifvare till del. Ett beslut om inlösen af ifrågavarande utskylder, hvilken åtgärd kunde tänkas såsom för ränte- och tiondegaren antingen obligatorisk eller frivillig, syntes dock böra föregås af en närmare utredning angående de vilkor och föreskrifter, som i ena eller andra fallet erfordrades, än som kunde inom Riksdagen åstadkommas, hvadan Riksdagen anhöll, att Kongl. Maj:t efter förutgången utredning täcktes vidtaga åtgärder för att ej mindre de räntor å skattefrälsehemman, hvilka genom köp, byte eller gifva kommit från kronan i enskild persons hand och icke blifvit med jordeganderätten förenade, än äfven den kronotionde, hvilken åtföljde patronaträtt inom vissa församlingar eller under annan enskild eganderrätt innehades, måtte emot full ersättning till ränte- eller tiondegarne varda af statsverket inlösta samt derefter omsatta enligt föreskrifterna i nådiga kungörelsen den 11 Maj 1855 och nådiga förordningen den 23 Juli 1869.

Enligt hvad Herr Statsministern till förenämnda statsrådsprotokoll anført, hade de öfverlåtelse, hvarigenom ifrågavarande räntor och tionde kommit från kronan i enskild ego, icke varit beroende af ränte- eller tiondegifvarens samtycke, och denne hade, om sådan öfverlåtelse ej egt rum, icke haft att, såsom nu vore fallet, utgöra sina omförmälda utskylder efter markegång eller in natura, utan redan varit i åtnjutande af samma förmån, som genom grundskatternas omsättning till penningar i senare tider kommit öfrige ränte- och tiondegifvare till del. På grund deraf ansåge Herr Statsministern lika med Riksdagen rättvisa och billig-

het påkalla, att åtgärder vidtoges för att bereda nu ifrågavarande ränte- och tiondegifvare den af Riksdagen åsyftade förmån, och detsamma gälde äfven om den arbets- eller hofveriskyldighet, som till skattesåld kronoegendom i Skåne utgjordes af hemman och lägenheter, hvilka ej hörde till egendomen. Det förslag, Kongl. Maj:t aflåtit till innevarande Riksdag om nedsättning med 30 procent i de nu af viss jord utgående grundskatter, gjorde det än mera angeläget, att den i Riksdagens ofvanberörda skrifvelse väckta fråga vunno skyndsam behandling, för att icke den ogynsamma ställning, hvori de, som hade att utgöra sina grundräntor till enskilde, redan befunne sig, måtte blifva ännu mera försämrad i förhållande till de vilkor, som efter en nedsättning i grundskatten skulle gälla för öfriga egare af skattehemman. Men man borde i första rummet söka att åt staten åter förvärfva ifrågavarande räntor, kronotionde och arbetsskyldighet *medelst frivilliga aftal* med ränte- och tiondetagarna och endast i den mån sådant visade sig icke kunna ske tillgripa expropriation af ränte- och tiondegifvares rätt såsom en yttersta nödfallsutväg. — Vid anordnande af en inlösen medelst frivilligt aftal af merberörda utskylder och tjänstbarheter vore den frågan af öfvervägande betydelse, till hvilket belopp löseskillingen borde bestämmas, för att det med åtgärden åsyftade mål måtte uppnås, naturligtvis utan att statsverket öfver höfvan betungades. I detta hänseende måste man taga i betraktande, att frälseränta och kronotionde vore för den enskilde egaren att anse såsom en af de säkraste inkomstarter som funnes, och att detta slags inkomst, såsom till hufvudsakligaste delen beroende af årlig markegång, hittills varit, i jembredd med denna, underkastad en under tidernas lopp fortgående stegring. Äfven borde hänsyn tagas till den räntefot, som vid kapitalplacering mot första klassens säkerheter under senare tider betingats. Med ledning häraf borde, så vida man ville bereda frångång åt den ifrågasatta lösningen medelst frivilligt aftal, en räntefot af fyra procent läggas till grund för kapitaliseringen af frälseräntornas årsbelopp, eller med andra ord inlösningssumman bestämmas till tjugufem gånger utskyldernas årliga värde. Ehuru inlösen i sådant fall kunde synas ställa sig icke obetydligt drygare för statsverket än skattekomitén förutsatt, då den ansett inlösningssumman böra sättas till samma belopp som frälseräntans taxeringsvärde, hvilket, såsom känt, enligt bevillningsförordningen § 3 upptages till tjugu gånger räntans årliga belopp, kunde det icke få anses gifvet, att kostnaderna i det hela skulle blifva billigare enligt komiténs förslag. Detta innefattade nemligen, att, om icke räntetagaren nöjdes med den bestämda lösningssumman, frälseräntans kapitalvärde skulle bestämmas af gode män efter samma grun-

der, som gälde vid expropriation af jord för allmänt behof. Det låte näppeligen antaga sig, att en sådan värderingsnämnd i allmänhet skulle bestämma lösesumman lägre än till 25 gånger räntans årliga belopp, och någon frivillig inlösen komme då i regeln ej i fråga. Men dertill komme, att, så snart expropriationsförfarandet skulle tillämpas, staten finge vidkännas kostnaderna för de värderingar genom gode män, hvilka skulle företagas, under det att en dylik utgift ej förekomme vid den på frivillig väg skeende inlösningen.

Hvad vidare anginge frågan om beredande af medel för inlösen af omförmälda utskylder, så kunde det för närvarande icke närmare än vid föregående i detta afseende anställda kalkyler beräknas, till hvilket belopp dessa utskylder årligen uppginge och till hvilken siffra de följaktligen belöpte sig, kapitaliserade efter den nu föreslagna grunden. Beräknande att statens utgift för dessa utskylders inlösen närmade sig fyra millioner kronor, ansåge Herr Statsministern naturligt, att denna utgift borde fördelas på flera års budgeter, ehuru beloppet borde af Statskontoret kunna förskjutas i mån tillfälle till inlösen erbjöde sig. Till bestridande af dessa förskott egde Statskontoret ock erforderliga tillgångar, i hvilket afseende Herr Statsministern hänvisade dertill, att det senast förflutna årets eller 1884 års öfverskott, hvilka vid statsregleringens uppgörande beräknats till 6,400,000 kronor och antagligen efter räkenskapernas afslutande skulle befinnas icke obetydligt öfverstiga nämnda siffra, vore odisponerade och sålunda kunde användas såsom en kassareserv, hvilken satte Statskontoret i tillfälle att förskjuta de belopp, som erfordrades till ifrågakommande likvider för inlösen af nu omförmälda räntor och tionde. Statskontoret borde därför erhålla ett betydande i sådant afseende, och de förskjutna beloppen borde sedermera få anmälas hos Riksdagen till ett successivt ersättande.

Om, såsom nu föreslagits, inlösningen gjordes beroende af den enskilde räntetagarens frivilliga anmälan om räntans öfverlåtande till staten, måste i hvarje särskildt fall inom Kammarkollegium utredning ega rum rörande utskyldernas natur, och likaså en uträkning göras öfver lösesummans rätta belopp efter de fastställda grunderna. Enär Kammarkollegium måste bära ansvaret för denna utredning och uträkning, hvilka låge till grund för inlösningsbeslutet, vore egentligast, liksom det vore förenadt med minsta omgång, att detta verk också pröfvade ansökningarna om inlösen. Att en bestämd tid blifvit föreslagen, hvarinom anmälan om inlösen borde göras, härrörde deraf, att det måste vara anslaget att så mycket som möjligt påskynda genomförandet af inlösningen, för att den likställighet man ville bereda ifrågavarande ränte- och tionde-

gifvare med dem, hvilka utgjorde sina skatter direkte till statsverket, måtte kunna snarast möjligt komma dem allesammans till godo. Derest det skulle visa sig, att i vissa fall inlösnigen icke skulle på frivillighetens väg kunna genomföras, blefve det nödigt att vidtaga särskilda åtgärder i fråga om de kvarstående skattefrälseräntorna antingen under form af deras exproprierande eller också på det sätt, att staten öfvertog de skattskyldiges förpligtelser gent emot räntegaren, i hvilket senare fall man naturligtvis också kunde bereda de skattskyldige den åsyftade förmånen, ehuru ett dylikt tillvägagående, som innefattade att liksom göra statsverket för all framtid skattskyldigt till enskilda personer, så väl därför som ur administrativ synpunkt vore mindre lämpligt än frälseräntornas inlösen af staten. Då man emellertid, äfven med antagande, att ett af staten beredt tillfälle för de enskilde att på fullt skäligena vilkor få dessa räntor inlösta i regeln skulle villigt af dem tagas i akt, måste förutse, att andra bestämmelser kunde påkallas för hvad som ej på frivillighetens väg låte sig ordna, låge äfven deri ett bestämdt skäl för att söka påskynda den frivilliga inlösnigen.

I likhet med hvad nästlidet års Riksdag uti den i förevarande ämne aflåtna skrifvelse anført, har Utskottet ansett rättvisa och billighet fordra ifrågavarande besvärs fixering oberoende af frågan om nedsättning i grundskatterna; och har Utskottet funnit det af Kongl. Maj:t framlagda förslag till detta måls vinnande innebära väsentliga fördelar. Då Utskottet alltså ansett, att, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, ofvannämnda räntor, kronotonde och arbetsskyldighet böra, så vidt ske kan, medelst frivilliga afstal åt staten åter förvärfvas, har Utskottet funnit önskvärdt, att vederbörande ränte- och tiondetagare i möjligaste mån beredes tillfälle att utan omgång begagna sig af den föreslagna inlösnigen, hvadan Utskottet förestält sig, att anmälan om inlösen lämpligen borde kunna få ega rum förutom, såsom Kongl. Maj:t föreslagit, hos Kammarkollegium jemväl hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länen; men då Kongl. Maj:t icke torde underlåta att vidtaga alla de åtgärder, som må befinnas tjenliga till omförmälda syftes ernående, har Utskottet saknat anledning att förorda särskildt tillägg till hvad Kongl. Maj:t i punkt 6:o af förevarande proposition föreslagit angående anmälan om begagnande af den ifrågasatta rätten till inlösen.

Med afseende å hvad sålunda förekommit och under hänvisande till hvad i öfrigt finnes uti ofvan åberopade statsrådsprotokoll meddeladt, får Utskottet hemställa:

1:o) att de räntor å skattefrälsehemman, hvilka genom köp, byte eller gåfva kommit från kronan i en-

enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ego och icke blifvit med jordeganderätten förenade, äfvensom ej mindre den kronotionde, hvilken åtföljer patronaträtt inom vissa församlingar eller under annan enskild eganderätt innehafves och utgår af jord, till hvilken tiondetagaren ej innehar eganderätt, än ock den rätt till arbete eller hofveri, som på grund af skattebref ännu utgöres till egare af skattesåld kronoegendom från hemman och lägenheter, hvilka ej till egendomen höra, må i mån som vederbörande egare derom framställa anbud, sedan behörig utredning om utskyldernas eller besvärens rätta natur och belopp egt rum, för statsverkets räkning inlösas, räntorna och kronotionden, sedan deras värde efter medeltalet af 1874—1883 årens markegångspris med tillagd forsellönsersättning af 8 öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för hafre blifvit kapitaliseradt efter fyra för hundra, med det sålunda erhållna kapitalbelopp, samt arbets- eller hofveriskyldigheten med ett belopp, som efter en räntefot af fyra för hundra motsvarar kapitalvärdet å nämnda skyldighets årliga värde, bestämdt i den ordning, som i 7:de punkten af Kongl. förordningen den 15 Juni 1883 angående reglering af arbets- eller hofveriskyldigheten till vissa kronans egendomar i Skåne är föreskrifven för beräkning af ersättning till arrendator af kronoegendom för afstående af arbets- eller hofveriskyldighet till densamma;

2:o) att, der arbets- eller hofveriskyldigheten icke är bestämd eller utgöres med sådan tjenstbarhet, hvarå värde i markegångstaxan ej är upptaget, den, som eger rätt till arbetet, skall, då han erbjuder staten detsamma till inlösen, förete en med de arbetsskyldige träffad öfverenskommelse om ifrågavarande skyldighets storlek, uttryckt i sådana dagsverken, som i markegångstaxan förekomma, hvarefter, och sedan berörda öfverenskommelse med hänsyn till kronans deraf beroende rätt blifvit granskad och godkänd, densamma skall tjena till beräkningsgrund för löseskillingens bestämmande enligt föreskrifterna i nästföregående punkt;

3:o) att inlösta räntor och kronotionde skola, med

iakttagande af de beräkningsgrunder, som gälde för utgörande af kronans räntor och tionde näst före utfärdandet af Kongl. kungörelsen den 11 Maj 1855 angående de i ordinarie räntan ingående persedlars omsättning och förenkling, omsättas enligt föreskrifterna i nämnda Kongl. kungörelse och Kongl. förordningen den 23 Juli 1869 samt till statsverket utgöras för tiden från räntornas och kronotiondens indragning, hvarvid för desamma gälla enahanda bestämmelser, som för annan till staten utgående grundskatt;

4:o) att inlöst arbets- eller hofveriskyldighet skall upphöra och afgäld enligt föreskrifterna i ofvannämnda Kongl. förordning den 15 Juni 1883 de arbetsskyldiga hemmanen och lägenheterna åsättas samt jemte den för arbetsskyldigheten afkortade ränta till statsverket utgöras efter enahanda bestämmelser, som gälla för annan till statsverket ingående afgäld för upphörd arbets- eller hofveriskyldighet;

5:o) att skattefrälsehemman, hvars ränta blifvit inlöst till kronan, skall i jordeboken omföras till skatte;

6:o) att vederbörande, som vill begagna sig af den sålunda bestämda inlösen, skall, inom ett år efter förordningens utfärdande, derom hos Kammarkollegium göra anmälan, hvarefter kollegium har att i hvarje fall pröfva befogenheten af det väckta anspråket och bestämma beloppet af den lösesumma, som enligt ofvan stadgade grunder bör utgå, samt Statskontoret sedermera på kollegii framställning besörja utbetalning i vederbörlig ordning af den bestämda lösesumman; börande, der inlösen eger rum, räntan, tionden eller rättigheten till arbete af säljaren frånträdas med nytt kalenderår, och köpeskillingen till honom utbetalas vid början af det år, från och med hvilket frånträddandet eger rum;

7:o) att de ytterligare bestämmelser, som för tillämpning af här ofvan stadgade grunder för inlösen af ifrågavarande utskylder och besvär kunna finnas erforderliga, må af Kongl. Maj:t meddelas;

samt slutligen, att de belopp, som för utskyldernas och besvärens inlösande kunna ifrågakomma att af

statsmedel gäldas, må förskjutas af tillgängliga medel, hvarefter förskotten böra hos Riksdagen till ersättande anmälas.

Stockholm den 1 Maj 1885.

På Stats-Utskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.
